

Niderla, Anna

Historia mówiona a etnolingwistyka

Etnolingwistyka 22, 13-27

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Anna N i d e r l a
(Lublin)

HISTORIA MÓWIONA A ETNOLINGWISTYKA

W artykule wskazano cechy historii mówionej (HM), które łączą ją z dialektologią i folklorystyką, oraz zaprezentowano elementy, które zbliżają HM do etnolingwistyki. Autorka przypomina genezę programu HM, omawia jej metodę badawczą oraz sytuuje ją w relacji do przedmiotu badań i celów etnolingwistyki. Przypomina amerykańskie początki tej metody datujące się na połowę XX wieku, także niektóre inicjatywy europejskie, w tym polskie. W samym Lublinie są aż trzy tego typu ośrodki: Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN, Radio Lublin oraz UMCS. W tekście poruszony został także problem roli badań narratologicznych w programie HM. Zwrot ku narracji jako przedmiotowi badań, ogarniający dziś wiele dziedzin naukowych, zauważalny jest również w etnolingwistyce.

Historia mówiona (*oral history*), zapoczątkowana w latach trzydziestych XX wieku w Stanach Zjednoczonych, która polega na zbieraniu relacji naocznych świadków historii – nagrywaniu wspomnień ludzi uwikłanych w dzieje swojego kraju, w znaczące dla narodu i społeczeństwa wydarzenia, jak również narracje „zwykłych obywateli”. Zbieracze stosujący tę metodę podkreślają, że każdy ma coś do opowiedzenia, dlatego starają się zauważać i doceniać również tych, których osobiste historie nie są na pozór ani barwne, ani znaczące. W literaturze przedmiotu historia mówiona jest rozumiana jako interdyscyplinarna metoda badawcza, ale można ją także traktować szerzej, jako dziedzinę wiedzy i działalności, ze względu na jej program badawczy oraz szerokie zastosowanie na różnych polach (edukacja, media, medycyna, psychologia i inne).

Alice Hoffman definiuje historię mówioną jako: „proces zbierania i nagrywania, najczęściej za pomocą magnetofonu, wywiadów, wspomnień, relacji i interpretacji wydarzeń z niedalekiej przeszłości, mających znaczenie historyczne”

(Hoffman 1996: 88). Inna badaczka twierdzi, że jest to: „systematyczne zbieranie zeznań ludzi żyjących o ich własnych doświadczeniach” (Moyer 1993). Ronald Grele uważa, że jest ona formą angażowania ludzi w historię poprzez stwarzanie im możliwości kreowania dokumentów przeszłości, jest również metodą demokratyzacji historii jako nauki, nadawania jej nowych, także subiektywnych znaczeń. Jest metodą rozwijania historycznej świadomości.¹ Linda Shopes podkreśla, że historia mówiona obejmuje różnorodne typy danych: formalne relacje o przeszłości, nieformalne rozmowy o minionych czasach wśród członków rodziny, sąsiadów, współpracowników, drukowane opowieści o przeszłych czasach i aktualnych doświadczeniach, także nagrania wywiadów z osobami, które uznano za mające „coś ważnego” do powiedzenia o przeszłości swojej lub innych. Jednocześnie badaczka sama opowiada się za dialogiem-rozmową ograniczoną rygorami, uporządkowaną, zdyscyplinowaną i przemyślaną, nieprzypadkową, nagrałą celowo i dotyczącą ważnych aspektów przeszłości (Shopes 2002). Inny czołowy teoretyk historii mówionej, Donald A. Ritchie, twierdzi, że „jądrem historii mówionej jest pamięć, z której znaczenia mogą być wydobyte i zachowane”. Wyraża również przekonanie, iż jest ona tak dynamicznym i kreatywnym polem, że nie można jej zamknąć w pojedynczej definicji. Jej instrumentarium jest wciąż rozwijane i wzbogacane, dzięki pomysłowości i wyobraźni badaczy, którzy się nią posługują i ją uprawiają. Wyznacznikiem, który obligatoryjnie powinien decydować o sposobie postępowania, jest cel projektu i jego praktyczny zamysł (Ritchie 2003: 19).

W Wikipedii znajdujemy najkrótsze, syntetyczne objaśnienie: „Historia mówiona może być definiowana jako nagrywanie, przechowywanie i interpretowanie historycznych informacji, opartych na osobistym doświadczeniu i opiniach mówiącego” (Wikipedia, hasło: *Historia mówiona*).

Za właściwy początek historii mówionej przyjmuje się utworzenie jej pierwszego w USA archiwum, które powstało w 1948 roku na Uniwersytecie Columbia (Columbia Oral History Research Office), z inicjatywy Allana Nevinsa – biografisty, historyka i dziennikarza (Nevins 1996: 29). W ciągu następnych kilkunastu lat wiele ośrodków amerykańskich zaangażowało się w projekty, w których była ona stosowana: uniwersytety, biblioteki, archiwa, prywatne zbiory, muzea, społeczności historyków, korporacje, związki zawodowe, grupy kościelne itp.²

¹ Oral history is a way of involving people heretofore uninvolved in the creation of the documents of their past, it is an opportunity to democratize the nature of history, not simply by interviewing them but by seeing that involvement as a prelude to a method which allows people to formulate their own meanings of their past experiences in a structured manner in response to informed criticism. It is a method of developing historical consciousness (Grelle 1991: XVI).

² Warto wymienić choćby kilka ważniejszych i najbardziej znanych ośrodków, które rozpoczęły projekty historii mówionej w tamtym czasie: The University of California at Berkeley 1954,

Historia mówiona jest koncepcją uznaną za nową i odkrywczą, a w ostatnich kilkudziesięciu latach jej popularność rośnie, szczególnie w krajach Europy Zachodniej, choć nie tylko. Również w Polsce znalazła wielu zwolenników i propagatorów. Do polskich ośrodków, które zajmują się zbieraniem i archiwizowaniem relacji ustnych należą: Ośrodek KARTA (Dom Spotkań z Historią), Muzeum Powstania Warszawskiego, Ośrodek Pogranicze w Sejnach, Brama Grodzka – Teatr NN w Lublinie, Studio Historii Mówionej Radia Lublin³, Fundacja EFKA w Krakowie, polskie przedstawicielstwo United States Holocaust Memorial Museum oraz Centropa (Central Europe Center for Research and Documentation) (Filipkowski 2005). Zainteresowanie historią mówioną wykazują również środowiska uniwersyteckie Lublina. Wśród badaczy wspierających projekty historii mówionej można wymienić między innymi: Jana Pomorskiego⁴, Tadeusza Radzika, Janusza Wronę, Jerzego Bartmińskiego.⁵

Korzenie historii mówionej są bardzo stare i głębokie. Można ją umiejscowić pomiędzy innymi pokrewnymi dziedzinami. Wielu badaczy sytuuje ją najbliżej historii (J. Pomorski, J. Wrona, T. Radzik), ale jest ona bliska również folklorystyce oraz dialektologii, ze względu na wykorzystywanie tekstów ustnych, oraz etnolingwistyce.⁶

Co łączy historię mówioną z etnolingwistyką? Według *Wielkiej encyklopedii PWN*: „Etnolingwistyka [...] bada język w jego powiązaniach z historią określonych społeczności (środowiskowych, regionalnych, narodowych) i ich kulturą, zwłaszcza z mentalnością grupową, sferą zachowań i systemami wartości. [...] zmierza do podmiotowej rekonstrukcji obrazu świata utrwalonego w języku, [...]”

University of California Los Angeles 1958, New Orleans Jazz Archive 1958, The Harry S. Truman Library 1960; w 1967 utworzone zostało Oral History Association, w 1987 roku odbyło się spotkanie w Oxfordzie, które dało początek International Oral History Association (Ritchie 2003: 22–23).

³ Obecnie Studio Historii Mówionej Radia Lublin, zainicjowane i prowadzone przez redaktor Czesławę Borowik, znacznie ograniczyło swoją działalność ze względów finansowych. Nadal jednak materiały są w nim przechowywane i udostępniane osobom zainteresowanym.

⁴ Warto w tym miejscu wspomnieć o stanowisku, jakie zajmuje Jan Pomorski (UMCS). Zwraca on uwagę na nowy nurt we współczesnej historiografii (*everyday life history, gender studies*), który stawia pytanie o to, jak ludzie doświadczają świata. Indywidualne doświadczenia werbalizujemy w postaci przekazu, „Doświadczamy wprawdzie indywidualnie, ale doświadczanie świata ma charakter kulturowy, a tym samym społeczny” (Pomorski 2004: 16). Indywidualne doświadczenia, spotykają się ze sobą i konfrontują (obiektywizują się), a następnie poddane zostają procesowi społecznego uzgadniania (Pomorski 2004: 22).

⁵ Z inicjatywy prof. J. Bartmińskiego, od 2006 roku, zbiory Archiwum Etnolingwistycznego UMCS (w Instytucie Filologii Polskiej) są wzbogacane o nagrania historii mówionej, archiwizowane w podzbiórce o nazwie Archiwum Historii Mówionej (AHM UMCS).

⁶ O tym, że historia mówiona znalazła już swoje miejsce w szerokich ramach etnolingwistyki, świadczy pokonferencyjny zbiorek pt: *Historia mówiona w świetle etnolingwistyki*, pod red. S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej i S. Wasiuty, Polihymnia, Lublin 2008.

wprowadzając pojęcie człowieka jako podmiotu doświadczającego i mówiącego (*homo loquens*), etnolingwistyka rozszerza badania z systemu językowego na funkcjonowanie języka”.⁷ Etnolingwistyka uprawiana w środowisku lubelskim⁸ w moim przekonaniu najbardziej zbliża się do tego, co jest przedmiotem zainteresowania badaczy historii mówionej.

Spróbuję wskazać te elementy, które sprawiają, że historia mówiona oraz etnolingwistyka są sobie bliskie i wzajemnie uzupełniają się w pewnych obszarach.

Rodowód

Etnolingwistyka bezpośrednio wywodzi się z tradycji dialektologii i folklorystyki (por. Bartmiński 2004, 2006a, 2008a). Dialektolodzy i etnolingwiści operują materiałem tekstów ustnych, w podobny sposób go utrwalają, różnica zaś polega na sposobie jego opisu i interpretacji (Habrajska 1998: 57–61). Dialektologia dużo wcześniej dopracowała się własnych metod zbierania ustnych tekstów oraz sposobów ich opisu.

Z czasem wzajemne relacje dialektologii i etnolingwistyki odwróciły się: Halina Pelcowa stwierdza, że we współczesnych badaniach dialektologicznych do interpretacji materiału wykorzystuje się metodę etnolingwistycznego opisu zjawisk. „Dialektologia, podobnie jak etnolingwistyka, traktuje język jako twór zbiorowości, wspólnoty, wprowadzając w świat wartości i określonych wzorców kulturowych, uwzględnia dziedzictwo przeszłości, rolę tradycji” (Pelcowa 2006: 99–100).

Podobnie rzecz ma się z folklorystyką.⁹ Jerzy Bartmiński przyznaje, że folklorystyka stanowiła źródło inspiracji dla rozwoju badań etnolingwistycznych,

⁷ *Etnolingwistyka*, [w:] *Wielka encyklopedia PWN*, t. VIII, Warszawa 2002, s. 380–381. Wypada jednak odnotować, że w Polsce funkcjonują dwie odmiany etnolingwistyki: socjologiczna i językoznawcza. Etnolingwistyka w wersji socjologicznej „bada miejsce języka w kulturze i społeczeństwie, jego status, prestiż, moc, kontakty z innymi językami, także multilingwalizm, język mniejszości narodowych i grup” (Bartmiński 2006a: 77). Tak rozumiana etnolingwistyka jest dyscypliną pograniczną, łączącą się z socjolingwistyką i psycholingwistyką ze względu na przedmioty badań. „Etnolingwistyka rozumiana jako lingwistyka antropologiczno-kulturowa skupia uwagę na wzajemnych relacjach języka i kultury, na pytaniu, jak przejawia się «kultura w języku»; podejmuje zadanie podmiotowej rekonstrukcji językowego obrazu świata” (Bartmiński 2006a: 77).

⁸ Wyrosła ona z prac amerykańskich badaczy F. Boasa, E. Sapira i B. L. Whorfa, nawiązuje do niemieckich prac W. Humboldta oraz rosyjskich autorów: W. Iwanowa, W. Toporowa i N. I. Tołstoja, S. Tołstojowej, J. Apresjana, jak również dorobku polskich badaczy, w szczególności K. Moszyńskiego, B. Malinowskiego i A. Wierzbickiej.

⁹ Stosunkowi folklorystyki do etnolingwistyki są poświęcone artykuły: Krzysztofa Wrocławskiego *Folklorystyka, etnolingwistyka, etnofilologia?* oraz Rocha Sulimy *Folklorystyka i etnolingwistyka a horyzont poznawczy antropologii kultury*, w „Etnolingwistyce” 18.

zaś amerykański folklorysta Richard Dorson zwracał uwagę na to, że sposób, w jaki zbierają dane badacze historii mówionej, był już długo przedtem stosowany przez folklorystów (Dorson 1996: 284). Bardzo często folklorysty i członkowie stowarzyszeń historii mówionej podejmowali wspólne przedsięwzięcia. Zdaniem Dunawaya, jednym z powodów krzyżowania się tych dziedzin jest ustna (oralna) natura badanych przekazów. Metody pracy folklorystów i sposoby zbierania świadectw historii mówionej zazębiają się, choć „ta pierwsza wydaje się bardziej spontaniczna w podejściu do sposobów pozyskiwania materiałów”¹⁰. Dorson zauważa, że folklorysty i „historycy ustni”, przywiązują różną wagę do ukształtowania tekstu: „profesjonałscy historycy tradycyjnie ignorują rolę sposobu przedstawienia i opowiadania oraz preferencje lub oczekiwania słuchaczy (odbiorców), kładąc nacisk na zawartość faktograficzną”¹¹. Folklorysta natomiast żywo interesuje się substancją i sposobem, w jaki dana historia została opowiedziana (Ritchie 2003: 37). To jednak, co zajmuje folklorystę, będzie zwracało również uwagę językoznawcy, który oprócz treści przekazu – *co* powiedział informator – dostrzeże jego formę – *jak* to powiedział, *jak* to wyraził.

W tym momencie otwiera się wspólne pole działań dla folklorystyki, historii mówionej i etnolingwistyki. Wszystkie trzy dziedziny doceniają tekst, jakkolwiek odwołują się do różnych jego poziomów i aspektów. Tak więc wspólny etnolingwistyce i historii mówionej jest nie tylko sposób pozyskiwania materiału z toku bezpośrednich rozmów, wywiadów i zapisów ustnych przekazów (wypracowany na gruncie folklorystyki i dialektologii), ale również podejście do zebranych danych. W pewnym sensie jest tak, jak powiedział J. Bartmiński podczas lubelskiej konferencji poświęconej historii mówionej, że: „historia mówiona to właściwie nic innego, jak nowa nazwa dla starych praktyk dialektologów i folklorystów (a etnolingwistyka wyrasta z tych dwóch dyscyplin) zapisywania tekstów mówionych od tzw. prostych ludzi” (Bartmiński 2008a: 9).

Należy w tym miejscu przypomnieć, że „Bazę materiałową dla etnolingwistyki stanowią dane językowe (systemowe, dotyczące gramatyki i słownictwa oraz tekstowe, tj. wszelkiego typu teksty, dokumentujące zarówno cechy systemowe, jak społeczne konwencje użycia języka, jak wreszcie efekty kreatywnej działalności autorów), ale także dane „przyjęzykowe” (dokumentacja wierzeń, mitów, zrytualizowanych zachowań i utrwalonych systemów wartości)” (Bart-

¹⁰ „One explanation for these crossing is the oral nature of many of the traditions recorded by folklorists. Methods for collecting oral lore and oral history overlap, though the former tends to be more spontaneous in collecting approach” (Dunaway 1996: 13).

¹¹ „Richard Dorson points out the different weights which folklorists and oral historians assign to factors in the formulation of the text: the historical profession has traditionally ignored the role of performance, narrative, and audience, preferring to focus on factual content” (Dunaway 1996: 13).

miński 2006a: 85). Wykorzystywane przez etnolingwistów dane „przyjęzykowe” stanowią element pomocny w rekonstruowaniu światopoglądu użytkowników języka. „Bogata sfera wierzeń i wyobrażeń mitologicznych jest uznawana bądź za informacyjny substrat komunikacji językowej, jej relewantne tło, bądź nawet za równorzędny składnik wielokodowych tekstów kultury” (Bartmiński 2004: 16).

Krytyka, która dotyczy historii mówionej jako metody badawczej ze strony tradycyjnie, „scjentyście” nastawionych historyków, dotyczy wiarygodności utrwalonych przekazów. Wielu przeciwników historii mówionej uznaje, że ustne relacje, osobiste, subiektywne, niekiedy przesiąknięte interpretacją autora lub niepełne, nie mogą być ani źródłem, ani przedmiotem badania dla „poważnych” nauk historycznych. Wiedza o niedoskonałości ludzkiej pamięci nakazuje historykom-scjentyście ostrożność i nieufność w podejściu do relacji ustnych i zebranych materiałów. Niektórzy sądzą, że „zasłyszane historie”, plotki czy pogłoski nie powinny wchodzić w skład materiałów historii mówionej, a badacze są zobowiązani do wnikliwego weryfikowania zebranych materiałów (por. Moyer 1993). Takiego zdania są ci, którzy mając tradycyjne podejście do źródeł, traktują teksty (przekazy) historii mówionej jako podrzędne wobec pisanych (Filipkowski 2005). Jednak definicja historii mówionej nie wyklucza z niej elementów folkloru, mitów, piosenek, opowieści przekazywanych „z ust do ust”. Jak pisze Piotr Filipkowski: „Przyjmując perspektywę socjologiczną, w relacjach *oral history* nie szuka się odpowiedzi na pytanie o to, jak było „naprawdę”, lecz o to, co i jak jest przez rozmówców pamiętane i opowiadane, jak to oceniają, jaki sens przywoływanym zdarzeniom przypisują” (Filipkowski 2005). Nie należy zatem tych danych traktować jak danych surowych (*raw data*), które należy poddać krytycznej analizie historycznej, lecz jako dane pełnowartościowe, o szczególnym statusie. Jak to wyraził jeden z czołowych badaczy historii mówionej, Alessandro Portelli, wywiad jest subiektywnym aktem pamięci, który ma prawo zawierać błędy, nieścisłości i mylne interpretacje. Owe błędy, przerysowania, mity, mogą doprowadzić do nowych znaczeń, naddanych sensów, które rozmówcy im przypisują w swoich opowieściach (Portelli 1991: 2). „Dlatego *oral history* nie jest przede wszystkim poszukiwaniem nowych faktów, lecz raczej zdarzeniem interpretacyjnym, w którym rozmówca musi skondensować swoją historię do kilkogodzinnej relacji, dokonując selekcji opowieści, decydując – świadomie i nie – co i jak powiedzieć” (Filipkowski 2005).

Subiektywizm, będący nieodłącznym elementem indywidualnych narracji o przeszłości, wiąże historię mówioną z pojęciem językowego obrazu świata, a co za tym idzie również z etnolingwistyką. Każde wspomnienie zostaje „przepuszczone” przez filtr, jakim jest podmiot budujący swoją opowieść. Jest ona ukształtowana odpowiednio do jego charakteru, cech osobowościowych oraz doświadczeń życiowych, które stały się jego udziałem na przestrzeni lat.

Historia mówiona, tak jak etnolingwistyka, bazuje na języku, zarówno jego warstwie dźwiękowej, jak i tekstowej.¹² Punktem wyjścia dla badacza historii mówionej jest nagranie, ale następny etap jego pracy opiera się w dużej mierze na zapisanej wersji rozmowy. Podejście do tekstu (zapisanej formy nagrania) i jego struktury jest podyktowane wymogami dyscypliny naukowej, którą uprawia badacz. Możliwości jest jednak bardzo wiele, gdyż historia mówiona, jako dziedzina interdyscyplinarna, otwiera perspektywy badań dla przedstawicieli różnorodnych dziedzin, choćby, lingwistyki, antropologii, socjologii, psychologii, historii, *gender studies* itd.¹³

Nazwa historii mówionej wskazuje, że skupia się ona na szeroko pojętej historii. Etnolingwistyka ze swojej strony nie odżegnuje się od historii, wręcz przeciwnie – nawiązuje do niej, próbując uchwycić jednostkowe przeżycia i doświadczenia człowieka w określonym kontekście historycznym, z zachowaniem specyfiki ich wyrazu językowego.

Przedmiot zainteresowań etnolingwistyki a historia mówiona

Poprzez język etnolingwistyka stara się dotrzeć do stojącej za nim osoby i jej sposobu pojmowania świata (Bartmiński 2007: 33). Dąży do poznania człowieka, który tworzy obraz doświadczonej przez siebie rzeczywistości, pyta o utrwalony w języku i w kulturze obraz świata, o potoczną conceptualizację rzeczywistości, ostatecznie więc – o mentalność nosicieli języka i kultury, słowem zmierza do „podmiotowej rekonstrukcji” kultury i wspólnoty na bazie danych języka (Bartmiński 2006).

Pytanie o podmiot jest jednym z najważniejszych dla etnolingwistyki.¹⁴ W badaniach nad językowym obrazem świata zajmuje on centralne miejsce

¹² W tym miejscu warto dodać, że zarówno dla badacza historii mówionej, jak i etnolingwisty niezwykle cenny jest autentyczny, surowy zapis nagrania. Daje on możliwość uchwycenia cech, których najczęściej nie zawiera tekst poddany obróbce redaktorskiej. Informacyjne są dialektałne cechy mowy, manieri językowe, charakter jednostki, emocjonalność zawarta w strukturach językowych. Również ton, siła głosu, rytm, prędkość mówienia, stosowane pauzy (także ich długość) – są nośnikami dodatkowych znaczeń, których nie oddaje tekst pisany czy „wycyszczony”. Wszelkie „błędy” i „potknięcia”, które ma skłonność eliminować redaktor, mogą nieść ze sobą dodatkowe informacje o podmiocie mówiącym, choćby jego wykształceniu, niekiedy pochodzeniu, wrażliwości, kulturze.

¹³ Więcej o możliwościach wykorzystania historii mówionej piszą m.in.: David K. Dunaway, David Lance, Larry Danielson, Sherna Gluck, Linda Shopes, Alex Haley, Richard Dorson, Willa K. Baum, w tomie: *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*, eds. David K. Dunaway, Willa K. Baum, Walnut Creek–London–New Delhi, 1996.

¹⁴ Kategorii podmiotu poświęcony został tom *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego i A. Pajdzińskiej, Lublin 2008.

wśród innych kategorii, takich jak: punkt widzenia, profilowanie, perspektywa, punkt obserwacyjny. Wszystkie te kategorie muszą prowadzić do „instancji nadrzędnej”, którą jest właśnie podmiot – postrzegający, doświadczający i konceptualizujący świat na swój własny, indywidualny sposób (Bartmiński 2005: 44). Każdy akt komunikacji, a w sposób szczególny rozmowa stwarza możliwość zaistnienia podmiotu (a nawet kilku podmiotów). Rozmowa – dialog angażuje co najmniej dwie osoby (nadawcę, odbiorcę, czasem słuchacza lub słuchaczy) i jest najbardziej naturalną formą komunikacji, jest podstawowym typem zachowania językowego; zakłada przemienność ról. Podmiot w akcie komunikacji jest podmiotem przede wszystkim poprzez odniesienie do innych podmiotów, do innych ludzi (Benveniste 1966/2008: 21–23). Jak twierdzi Urszula Majer-Baranowska: „użycie języka w akcie komunikacji ustanawia zarówno podmiotowość nadawcy, jak i podmiotowość odbiorcy – a nadto ustanawia ich współpodmiotowość (Majer-Baranowska 2005: 258).

Cel „dotarcia do człowieka”, który wyznacza sobie etnolingwistyka, jest równie istotny dla historii mówionej, stawiającej w centrum konkretną osobę, jej doświadczenie, charakter, uwikłanie w dzieje. Jak już wspominałam, to właśnie podmiot mówiący decyduje o tym, *co* powie i *jak* powie, w jakim stopniu „odśłoni” siebie. Badacze zajmujący się historią mówioną podkreślają rolę rozmowy, dialogu, który jest jej sednem (Shopes 2002). Historia mówiona jest sposobem odkrywania tego, jak poszczególne osoby myślą o sobie oraz o swoich relacjach do otaczającego je świata i – jak wyraził to Tomasz Czajkowski z lubelskiego Teatru NN – jest „spotkaniem z drugim człowiekiem i jego historią” (Czajkowski 2005). I właśnie samo spotkanie jest jedną z największych wartości historii mówionej.

W podobnym duchu wypowiedział się Filipkowski, pisząc, że: „Każdy wywiad jest reakcją na konkretną osobę, zadane pytania, poruszone tematy. Jest też [...] odpowiedzią rozmówcy na jego wewnętrzną potrzebę nadawania sensu własnym doświadczeniom. Grają tu rolę konwencje językowe, przekonania, oceny. Relacja, odbijając stan świadomości mówiącego, kontekst kulturowy, w którym się porusza, odsłania jego tożsamość. Więcej: jest/może być świadectwem tożsamości. Dlatego analizując wywiady *oral history* powinniśmy pytać nie tylko o opowiedziane zdarzenia, ale także, może przede wszystkim o to, kto mówi, co mówi, do kogo, w jakim celu, w jakich okolicznościach” (Filipkowski 2005). Podejście Filipkowskiego bardzo dobrze współgra z myślą Emila Benveniste’a, że język oraz dialogowy sposób bycia stanowią nieodłączny komponent człowieka: „Nigdy nie będzie nam dostępny człowiek oddzielony od języka ani taki, który go wymyśla. Nigdy nie będzie nam dostępny człowiek sprowadzony do siebie samego i usiłujący wymyślić istnienie drugiego. W świecie istnieje człowiek mówiący, człowiek mówiący do innego człowieka, a język stanowi komponent

samej jego definicji. [...] To w języku i poprzez język człowiek ustanawia siebie jako **podmiot**, ponieważ to tylko język sam w sobie ustanawia pojęcie *ego*. [...] Świadomość bycia sobą jest możliwa jedynie wtedy, gdy się ją kontrastuje z inną świadomością” (Benveniste 1966/2008: 23).

Myśl Benveniste’a koresponduje również z przekonaniem Charles’a Taylora o tym, że podmiotowość realizuje się tylko w relacjach do innych podmiotów (Taylor 2001: 68). Uczony wskazuje również na niezwykle ważną rolę języka w ustanawianiu podmiotowości: „Osobami możemy stać się tylko dzięki temu, że zostaniemy wprowadzeni w język. [...] Podmiotowość istnieje jedynie w obrębie czegoś, co nazywam *sieciami rozmowy*. To właśnie ta pierwotna sytuacja nadaje sens naszemu pojęciu *tożsamości*: określając, z jakiego miejsca mówię i z kim rozmawiam, umożliwia ona odpowiedź na pytanie o to, kim jestem” (Taylor 2001: 69–71).

W nawiązaniu do słów Benveniste’a o dialogowym charakterze podmiotu, Bożena Witosz podkreśla kreatywność uczestnika interakcji, który sam wybiera wzorzec zachowania, interpretuje go i aktualizuje w sposób indywidualny (Witosz 2008: 134). W dyskursie każdy podmiot określa się wobec innych podmiotów i wobec konwencji – według badaczki ten akt można uznać za przejaw „subiektywności (indywidualności) językowej (stylistycznej) podmiotu” (Witosz 2008: 134). Kształtowanie się tożsamości odbywa się poprzez ustalanie podobieństw i różnic z innymi podmiotami: „Każda jednostka postrzega siebie jako podobną do innych, ale właściwie z innymi nietożsamą, do pewnego stopnia odrębną. W procesie doświadczania siebie ważne jest – w równym stopniu, co upodobnienie – poczucie odrębności od otoczenia, świadomość, że indywiduum jest w stanie odróżnić siebie od innych. Własna tożsamość kształtuje się więc między biegunem upodobnienia i odpodobnienia” (Witosz 2008: 135).

W dialogu z drugim człowiekiem odkrywamy naszą tożsamość, to, kim jesteśmy oraz naszą historię. Tak było od zawsze i tak jest również dziś. Mimo zmieniających się czasów i postępu technologicznego, wciąż odczuwamy potrzebę wyrażania siebie poprzez mowę, w rozmowie. Wspominany już tutaj kilkakrotnie Ronald Grele przypomina, że ludzie od zawsze opowiadali sobie swoje osobiste historie, przekazywali je z ust do ust, starsi młodszym, rodzice dzieciom, dziadkowie wnukom. Mówili o minionych wydarzeniach w charakterystyczny dla siebie sposób, interpretując je i nadając znaczenia według własnego uznania. Dzisiaj również, w dobie rozwoju technicznego i wszechobecnych mediów, wciąż opowiadają sobie historie, aby nadać sens swojej przeszłości, lepiej ją zrozumieć, ale także po to, by budować i podtrzymywać więzi międzyludzkie w drodze konwersacji (Grele 1991: XV).

We współczesnej humanistyce docenia się rolę opowieści i samego aktu opowiadania. Wiąże się to z tzw. zwrotem narratystycznym. Proces zwrotu ku narracji rozpoczął się w drugiej połowie lat 60. XX wieku, wyraźny był już

w latach 80. i 90., a teraz objął już niemal wszystkie dyscypliny.¹⁵ W miarę rosnącego zainteresowania narracją, zmianom ulegała także sama jej definicja, stale poszerzając zakres znaczeniowy¹⁶ – „od narracji literackiej, poprzez narrację jako przedmiot dociekań teorii literatury (poetyki) i semiotyki literackiej, do narracji będącej kategorią innych dyscyplin humanistycznych” (Burzyńska 2008: 27). Idea narracyjności czerpie swoje źródło z przekonania, że „jesteśmy istotami interpretującymi, poszukujemy sensu i nadajemy znaczenia wszelkim swoim doświadczeniom, percepcjom (nawet tym pozornie pozbawionym sensu), opowiadając o nich historie. Te z kolei zwrótnie wpływają na to, co przeżywamy i jak to przeżywamy” – piszą redaktorzy książki *Narracja. Teoria i praktyka*. Badania nad narracją łączą dziś specjalistów z różnych dziedzin – literaturoznawców, językoznawców, psychologów¹⁷, socjologów, także badaczy historii mówionej. Jerzy Trzebiński twierdzi, że „ludzie interpretują w kategoriach opowiadania nie tylko teksty, ale przede wszystkim rzeczywistość” (Trzebiński 2008: 11). To ważna teza, bo przecież historia mówiona nie jest niczym innym jak wytwarzaniem opowiadania w toku rozmowy. Piotr K. Oleś dostrzega wielką wartość w budowaniu narracji i autonarracji: „Indywidualny sposób rozumienia świata, a także uczucia i intencje ludzie potrafią najpełniej oddać, opowiadając historie. Autonarracje wskazują na motywy i cele człowieka, ilustrują nadzieje

¹⁵ Dokładniej o rozwoju narracji we współczesnych naukach humanistycznych pisze Anna Burzyńska w artykule: *Idee narracyjności w humanistyce*, [w:] *Narracja. Teoria i praktyka*, pod red. B. Janusz, K. Gdowskiej, B. de Barbaro, Kraków 2008.

¹⁶ Anna Burzyńska objaśnia modyfikacje w zakresie definicji narracji i proces jej uniwersalizacji: „Na gruncie teorii literatury oraz rozmaitych teorii estetycznych posługujących się tą kategorią „narracja” oznaczała na ogół wypowiedź monologową prezentującą ciąg zdarzeń uszeregowanych w porządku czasowym, rozwijających się w czasie, powiązanych z postaciami i ich środowiskiem (światem przedstawionym). Istotny był tu również aspekt intermedialny oraz intersemiotyczny narracji, tzn. jej obecność nie tylko w literaturze, lecz także w dziele filmowym, teatralnym, w malarstwie, czy nawet muzyce. Dalsza uniwersalizacja kategorii narracji przyniosła jednak ogólniejszą jej definicję – narrację zaczęto traktować jako reprezentację (ogólnie rozumiane przedstawienie świata) i autoprezentację (przedstawienie [się] podmiotu przez niego samego), zawsze wyposażone w aspekt komunikacyjny (uwikłanie narracjodawcy i narracjobjorcy). Wykorzystując inspiracje współczesnych filozofii hermeneutycznych (zwłaszcza Heideggera, Gadamera i Ricoeura), zaczęto uznawać narrację za sposób rozumienia świata, wyrażający także czasowość bycia (jego właściwości dynamiczne i historyczne). Ostatecznie więc narracja stała się ogólną strukturą wiedzy lub ogólną strukturą poznawczą, a po drodze odkryto jeszcze, że samo słowo *narrare* (opowiadać) utworzyło się drogą przekształceń od sanskryckiego *gna*, poprzez łacińskie *gnarus* – czyli „posiadający wiedzę”, „wiedzący”. Tak ogólnie rozumiana narracja stała się wygodną formułą opisu np. procesów konstruowania tożsamości, dynamiki zjawisk społecznych, dziejów idei filozoficznych czy historii w ogóle. Okazała się przy tym pojęciem maksymalnie interdyscyplinarnym” (Burzyńska 2008: 27).

¹⁷ Warto przypomnieć książkę poświęconą badaniom narracji w psychologii, która może być niezwykle ciekawa dla lingwisty: *Narracja jako sposób rozumienia świata*, pod red. Jerzego Trzebińskiego, Gdańsk 2002.

i obawy, pozwalają rozumieć jego aktywność i wycofanie się z niej, w sumie oddają subiektywny punkt widzenia w określonym kontekście sytuacyjnym” (Oleś 2008: 38). Zdanie to, wyrażone przez psychologa jest bardzo bliskie etnolingwistycznemu nakierowaniu na podmiot. Rozmowa między podmiotami, która stanowi sedno i centrum historii mówionej, daje możliwość wyrażania, określania lub dookreślania własnej tożsamości, natomiast badaczowi pozwala poznać stosunek jego rozmówcy do świata i otaczającej go rzeczywistości, czasem zaś uchwycić inny, odmienny punkt widzenia.¹⁸ Gdy odwołujemy się do kategorii punktu widzenia, dostrzegamy kolejne związki łączące historię mówioną z etnolingwistyką. W historii mówionej dąży się do uchwycenia i utrwalenia jednostkowego, indywidualnego punktu widzenia, przyznając rozmówcy pełne prawo do subiektywizmu sądów i przedstawiania zdarzeń. Etnolingwiści żywo interesują się tą kategorią¹⁹, zestawiając ją z innymi pojęciami: językowym obrazem świata, profilowaniem, perspektywą, ramą doświadczeniową, sceną (Bartmiński 1998: 212–213). Punkt widzenia jako pojęcie początkowo przynależne do teorii literatury, od pewnego czasu funkcjonuje również na gruncie lingwistyki.²⁰

Punkt widzenia zakłada podmiotową czynność postrzegania. Decyduje on o doborze treści i ukształtowaniu stylowo-gatunkowym wypowiedzi (Bartmiński 2006b: 78). Patrząc na relacje (przekazy) historii mówionej z tej perspektywy, możemy uchwycić, zrekonstruować obraz podmiotu, poprzez analizę jego stosunku do świata opisywanego i samego siebie oraz indywidualnej hierarchii wartości. Możemy wskazać to, co najlepiej i najdokładniej utrwaliło się w jego pamięci i zastanowić się dlaczego tak się stało, co na to wpłynęło? Możemy ocenić stopień jego zaangażowania w opowieść i opowiadane zdarzenia, zaobserwować przybieranie różnych masek²¹ i wchodzenie w różne role, a niekiedy

¹⁸ Potwierdzeniem tej tezy niech będą słowa przywoływanego już wcześniej Piotra Olesia: „prawdziwe, dogłębne poznanie osoby polega na eksploracji znaczeń, jakie łączy ona z zadaniami i celami, kontaktami z ludźmi, z tym, jak rozumie samą siebie, jak interpretuje zmiany w swym życiu i jak definiuje własną tożsamość” (Oleś 2005: 52).

¹⁹ Punkt widzenia był tematem konferencji, która odbyła się w ramach konwersatorium „Język a kultura” w Krasiczynie w 2002 roku. Efektem tego spotkania są dwa tomy: *Punkt widzenia w tekście i w dyskursie* oraz *Punkt widzenia w języku i w kulturze*, oba tomy pod red. J. Bartmińskiego, S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, R. Nycza, Lublin 2004.

²⁰ Kategoria punktu widzenia zajmuje ważne miejsce w Bachtinowskiej koncepcji stylu jako czynnik stylotwórczy, ale również w amerykańskim kognitywizmie Langackera oraz w nawiązujących do jego teorii pracach polskich badaczy – Elżbiety Tabakowskiej, Renaty Przybylskiej, Henryka Kardeli, Adama Głaza.

²¹ Problem nakładania masek, jak również odgrywania ról społecznych oraz ich wpływu na tożsamość podmiotu podejmuje Bożena Witosz w artykule: *Podmiot w stylistyce wobec różnych koncepcji podmiotowości w dyskursie współczesnej humanistyki*, [w:] *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, A. Pajdzińskiej, Lublin 2008. Przypomina, że podmiot ponosi odpowiedzialność za swoje stylistyczne wybory: „Można zaryzykować stwierdzenie, że odgrywanie

nawet dialogi z samym sobą.²² Okazuje się bowiem, że są one naturalną cechą ludzkiego myślenia. Piotr Oleś wyjaśnia: „Ponieważ dialog jako forma komunikacji międzyludzkiej ulega uwewnętrznieniu, myślenie człowieka staje się dyskursywne. Dzięki temu jesteśmy w stanie nie tylko wyobrazić sobie partnera dialogu i odbyć z nim wirtualną konwersację, ale też przyjmować rozmaite, często opozycyjne względem siebie punkty widzenia i obdarzać je głosem” (Oleś 2005: 51).

Analiza polegająca na zestawieniu opowieści kilku podmiotów o tym samym zdarzeniu może dostarczyć interesujących problemów badawczych, pozwala odkryć wielowymiarowość i złożoność zdarzeń, jak też selektywność ludzkiego postrzegania. To tylko niektóre możliwości badań, w których mogą pomóc narzędzia wypracowane na gruncie etnolingwistyki. Z powodzeniem możemy ich użyć przy analizowaniu różnych tekstów, także tych, które nazywamy historiami mówionymi.

Podsumowanie

Próbowałam tu pokazać, że program etnolingwistyki, przynajmniej w kilku ważnych kwestiach wiąże się z programem i celami, które wyznacza sobie historia mówiona jako metoda badawcza. Etnolingwistykę i historię mówioną łączą wspólne korzenie (folklorystyka, dialektologia), charakter zbieranego materiału i sposoby jego pozyskiwania (ustna komunikacja, rozmowy, wywiady) oraz stawianie w centrum zainteresowań człowieka, jego doświadczenia, historii, hierarchii wartości, chęć docierania do sposobów pojmowania rzeczywistości przez podmiot mówiący. Najważniejszą płaszczyzną styku wyznaczają takie pojęcia, jak: podmiot, punkt widzenia, perspektywa. Pozwalają one w drodze analizy wypowiedzi docierać do mentalności mówiących.

ról komunikacyjnych i posługiwanie się różnymi formami „językowego kostiumu” nie stanowią zagrożenia dla językowej tożsamości osoby do momentu, w którym uświadamia ona sobie, iż jej aktywność werbalna jest właśnie grą, a ona sama jest nie tylko wykonawcą reguł ustanawianych przez innych, ale także świadomym, dokonującym wyboru, a więc wolnym sprawcą, ponoszącym odpowiedzialność podmiotem” (Witosz 2008: 132).

²² Problemy te rozważa J. Bartmiński w artykule: *Polifoniczność tekstu czy podmiotu? Podmiot w dialogu z samym sobą*, [w:] *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, A. Pajdzińskiej, Lublin 2008, s. 161–183.

Literatura

- Bartmiński Jerzy, 1998, *Profile a podmiotowa interpretacja świata*, [w:] *Profilowanie w języku i w tekście*, pod red. J. Bartmińskiego, R. Tokarskiego, Lublin, s. 211–224.
- Bartmiński Jerzy, 2004, *Etnolingwistyka słowiańska – próba bilansu*, „Etnolingwistyka” 16, s. 9–27.
- Bartmiński Jerzy, 2005, *Pytania o przedmiot językoznawstwa: pojęcia językowego obrazu świata i tekstu. W perspektywie polonistyki integralnej*, [w:] *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów, Kraków, 22–25 września 2004*, t. 1, pod red. M. Czermińskiej, S. Gajdy, K. Kłosińskiego, A. Legeżyńskiej, A. Z. Makowieckiego, R. Nycza, Kraków, s. 39–49.
- Bartmiński Jerzy, 2006a, *Niektóre problemy i pojęcia etnolingwistyki lubelskiej*, „Etnolingwistyka” 18, s. 77–90.
- Bartmiński Jerzy, 2008a, *Etnolingwistyka, lingwistyka kulturowa, lingwistyka antropologiczna?*, [w:] „Języka a Kultura”, t. 20, pod red. A. Dąbrowskiej, Wrocław, s. 15–33.
- Bartmiński Jerzy, 2008b, *Poltfoniczność tekstu czy podmiotu? Podmiot w dialogu z samym sobą*, [w:] *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, A. Pajdzińskiej, Lublin, s. 161–183.
- Bartmiński Jerzy, 2008c, *O wartościach słowa mówionego*, [w:] *Historia mówiona w świetle etnolingwistyki*, pod red. S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, S. Wasiuty, Lublin, s. 9–16.
- Bartmiński Jerzy, Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2004, *Dynamika kategorii punktu widzenia w języku, tekście i dyskursie*, [w:] *Punkt widzenia w języku i w kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, R. Nycza, Lublin, s. 321–358.
- Benveniste Emile, 1966/2008, *O subiektywności w języku*, przeł. Maciej Abramowicz, [w:] *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, A. Pajdzińskiej, Lublin, s. 21–29 [Oryginał: *Emile Benveniste, Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard 1966, s. 258–266.]
- Burzyńska Anna, 2008, *Idee narracyjności w humanistyce*, [w:] *Narracja. Teoria i praktyka*, pod red. B. Janusz, K. Gdowskiej, B. de Barbaro, Kraków, s. 21–36.
- Czajkowski Tomasz, 2005, *Wyścig z czasem*, [w:] „Opornik Gazeta Obywatelska,” nr 11/12.
- Domańska Ewa, 2010, *Hayden White: szkoła buntu*, „Magazyn Literacki” (dodatek do „Tygodnika Powszechnego”), nr 1–2/2010.
- Dorson Richard, 1996, *The Oral Historian and the Folklorist*, [w:] *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*, eds. David K. Dunaway, Willa K. Baum, Walnut Creek–London–New Delhi, s. 283–291.
- Dunaway David K., 1996, *The Interdisciplinarity of Oral History*, [w:] *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*, eds. David K. Dunaway, Willa K. Baum, Walnut Creek–London–New Delhi, s. 7–22.
- Filipkowski Piotr, 2005, *Historia mówiona i wojna*, Ośrodek KARTA, Szkoła Nauk Społecznych przy IFiS PAN, Warszawa, dostępne na: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:KI9tQ0cyVwMJ:www.staff.amu.edu.pl/ ewa/Filipkowski>
- Grele Ronald J., 1991, *Preface to the Second Edition*, [w:] *Envelopes of Sound: The Art of Oral History*, 2nd ed., New York, s. XIV–XX.
- Grele Ronald J., 1991, *Private Memories and Public Presentation: The Art of Oral History*, [w:] *Envelopes of Sound: The Art of Oral History*, 2nd ed., New York, s. 242–272.

- Habrajska Grażyna, 1998, *Dialektologiczne metody we współczesnym językoznawstwie*, [w:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii*, pod red. S. Gali, Łódź, s. 55–61.
- Historia mówiona*, na: *Wikipedia, wolna encyklopedia*, dostępne na: http://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_m%C3%B3wiona (data pobrania: 10.02.2010)
- Hoffman Alice, 1996, *Reliability and Validity in Oral History*, [w:] *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*, eds. David K. Dunaway, Willa K. Baum, Walnut Creek–London–New Delhi, s. 87–93.
- Janusz Bernadetta, Gdowska Katarzyna, de Barbaro Bogdan, 2008, *Praktykowanie narracji* (wstęp do tomu), [w:] *Narracja. Teoria i praktyka*, pod red. B. Janusz, K. Gdowskiej, B. de Barbaro, Kraków, s. 7–8.
- Majer-Baranowska Urszula, 2003, *Podmiot jako wartość*, [w:] *Język w kręgu wartości*, pod red. J. Bartmińskiego, Lublin, s. 243–259.
- Majer-Baranowska Urszula, 2005, *Podmiot w języku czy język w podmiocie?*, [w:] *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów, Kraków, 22–25 września 2004*, t. 1, pod red. M. Czermińskiej, S. Gajdy, K. Kłosińskiego, A. Legeżyńskiej, A. Z. Makowieckiego, R. Nycza, Kraków, s. 253–265.
- Moyer Judith, 1993, *Step-by-Step Guide to Oral History*, dostępne na: http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html (data pobrania: 15.11.2008)
- Nevins Allan, 1996, *Oral History: How and Why It Was Born*, [w:] *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*, eds. David K. Dunaway, Willa K. Baum, Walnut Creek–London–New Delhi s. 29–38.
- Oleś Piotr K., 2005, *Tożsamość narracyjna czy ja polifoniczne?*, [w:] *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji*, pod red. E. Chmielnickiej-Kuter, M. Puchalskiej-Wasył, przy współpracy P. Olesia, Lublin, s. 51–64.
- Oleś Piotr K., 2008, *Autonarracyjna aktywność człowieka*, [w:] *Narracja. Teoria i praktyka*, pod red. B. Janusz, K. Gdowskiej, B. de Barbaro, Kraków, s. 37–52.
- Pelcowa Halina, 2006, *Dialektologia a etnolingwistyka*, „Etnolingwistyka” 18, s. 91–103.
- Pomorski Jan, 2004, *Punkt widzenia we współczesnej historiografii*, [w:] *Punkt widzenia w języku i w kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, R. Nycza, Lublin, s. 11–32.
- Portelli Alessandro, 1991, *Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*, Albany: Sunny Press.
- Ritchie Donald A., 2003, *Doing Oral History: A Practical Guide*, New York: Oxford University Press.
- Shopes Linda, 2002, *Making Sense of Oral History*, *History Matters: The U. S. Survey Course on the Web*, <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral> (data pobrania: 02.12.2008)
- Sulima Roch, 2006, *Folklorystyka i etnolingwistyka a horyzont poznawczy antropologii kultury*, „Etnolingwistyka” 18, s. 121–128.
- Taylor Charles, 2001, *Tożsamość i dobro*, [w:] tegoż, *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, s. 10–210.
- Trzebiński Jerzy, 2008, *Problematyka narracji we współczesnej psychologii*, [w:] *Narracja. Teoria i praktyka*, pod red. B. Janusz, K. Gdowskiej, B. de Barbaro, Kraków, s. 9–17.
- Tyrpa Anna, 2006, *Etnolingwistyka ludowa, narodowa, porównawcza – koncepcje neofilologów i polonistów*, „Etnolingwistyka” 18, s. 105–115.
- Witosz Bożena, 2008, *Podmiot w stylistyce wobec różnych koncepcji podmiotowości w dyskursie współczesnej humanistyki*, [w:] *Podmiot w języku i kulturze*, pod red. J. Bartmińskiego, A. Pajdzińskiej, Lublin, s. 123–137.

-
- Wrocławski Krzysztof, 2006, *Folklorystyka, etnolingwistyka, etnofilologia?*, „Etnolingwistyka” 18, s. 117–120.
- Zgółka Tadeusz, 2006, *Etnolingwistyka praktyczna*, „Etnolingwistyka” 18, s. 129–134.

SPOKEN HISTORY AND ETHNOLINGUISTICS

The article lists the characteristics of spoken history, which link it with dialectology and folklore studies. It also presents elements through which spoken history approaches ethnolinguistics. The author reviews the origin of the spoken history research, its methods and relationship to the subject matter and the goals of ethnolinguistics. She recalls the American beginnings of the field from the mid-20th c., as well as certain European, including Polish, initiatives. Three centres of this kind can be found in Lublin alone: the “Grodzka Gate – NN Theatre” Centre, Radio Lublin and Maria Curie-Skłodowska University. Another problem is the role of narration studies in relation to spoken history. A “narrative turn” present in many disciplines can also be recognized in ethnolinguistics.